

Wstęp

Teoria nowych ruchów społecznych stanowi jedno z głównych podejść w badaniach dotyczących ruchów społecznych. Określenie „nowe” odnosi się do kryterium czasu ich powstawania, jak również treści i postulatów przez nie podnoszonych. Ich rozwój jest wiązany z efektami procesów modernizacji oraz problemami społeczeństw postindustrialnych, w których wraz z zaspokojeniem potrzeb egzystencjalnych dokonuje się zwrot ku wartościom postmaterialnym.

Za nowe ruchy społeczne generalnie uznaje się te, które powstały na fali młodzieżowej kontestacji w latach 60. XX w. Ich rozwój następował równolegle w państwach wysoko rozwiniętych, takich jak Stany Zjednoczone Ameryki, Wielka Brytania, Francja czy Niemcy. Tym samym nowe ruchy społeczne funkcjonują przede wszystkim w systemach demokratycznych. Zazwyczaj są ukazywane w opozycji do tak zwanych starych ruchów społecznych – robotniczych, agrarnych i związkowych. W tym kontekście wskazuje się na trzy główne cechy nowych ruchów społecznych. Po pierwsze, koncentrują się one na nowych problemach, interesach oraz płaszczyznach konfliktu społecznego. Po drugie, przełamują partykularyzm odnoszący się do społecznego pochodzenia ich zwolenników, obejmując swoim zasięgiem różne grupy społeczne. Po trzecie, najczęściej mają charakter luźnych sieci. Zwykle prezentują trzy kategorie interesów: 1) ogólnoludzkie, 2) potrzeby mniejszości walczących o przynależne im prawa człowieka oraz 3) postulaty osób i grup domagających się prawa do życia na własnych, odrębnych zasadach.

Dynamiczny rozwój nowych ruchów społecznych, powstających w odpowiedzi na pojawiające się problemy i zagrożenia, skłonił autorów niniejszej publikacji do pogłębionej analizy zjawiska. Jej celem jest usystematyzowanie i ocena doświadczeń związanych z tymi ruchami, diagnoza ich obecnego stanu w Polsce i na świecie oraz wskazanie wyzwań, zagrożeń i perspektyw dla

ich rozwoju. Ma temu służyć przedstawienie kwestii terminologicznych, genezy i uwarunkowań nowych ruchów społecznych, idei i koncepcji przez nie formułowanych oraz wskazanie podstawowych form ich działania. Zostaną także przybliżone wymiar bezpieczeństwa społecznego, narodowego i międzynarodowego oraz medialny obraz omawianych ruchów. Niniejsze opracowanie składa się z trzech części: *Terminologia, idee i koncepcje nowych ruchów społecznych*, *Nowe ruchy społeczne na świecie – wybrane przykłady* oraz *Nowe ruchy społeczne w Polsce – wybrane przykłady*.

W pierwszej z nich czytelnicy znajdą siedem artykułów naukowych, w których zaprezentowano kwestie terminologiczne, a także idee i koncepcje nowych ruchów społecznych. Rozważania otwiera artykuł Marii Marczewskiej-Rytko poświęcony tym ruchom w kontekście globalizacji w dobie społeczeństwa informacyjnego. Odwołując się do ustaleń badaczy takich jak Alain Touraine, Manuel Castells, Samuel N. Eisenstadt i Claus Offe, autorka analizuje uwarunkowania, w których powstają i funkcjonują nowe ruchy społeczne, oraz wskazuje ich cechy konstytutywne. Zasadniczym celem rozważań Waldemara Buliry jest odpowiedź na pytanie o nową jakość wnoszoną przez omawiane ruchy do polityki ponowoczesnej. Podkreśla on różnice między nowymi podmiotami i tradycyjnymi uczestnikami gry politycznej, a także stara się ustalić, czy da się jednoznacznie ocenić obecność nowych ruchów społecznych w świecie polityki. Anna Citkowska-Kimla przybliży problematykę ruchu *slow live* jako antytezy w Heglowskim ujęciu rozwoju rzeczywistości. Stwierdza, że jest on wielowymiarowy, holistyczny oraz egalitarny. Piotr Kimla zajął się ruchem efektywnego altruizmu. Przedstawia jego podstawowe założenia oraz główne kierunki krytyki sformułowanej pod jego adresem. Agnieszka Dytman-Stasieńko poddaje analizie hakytywizm – pyta, czy należy go uznać za ruch społeczny. Artykuł Doroty Maj został poświęcony ruchowi głębokiej ekologii. Autorka prezentuje genezę, główne postulaty oraz działalność organizacji funkcjonujących w ramach tego specyficznego nurtu ekologizmu. Pierwszą część publikacji zamyka artykuł Kamila Aksiuty, który skoncentrował się na koncepcji Briana Barry’ego, będącej ważnym głosem w krytyce wielokulturowości.

Druga część publikacji składa się z ośmiu artykułów na temat nowych ruchów społecznych na świecie. Otwiera ją tekst Krzysztofa Matuszka dotyczący ruchu libertariańskiego w Europie. Analizując programy polityczne wybranych partii tego nurtu, autor stara się wskazać główne postulaty formułowane przez te ugrupowania na początku XXI w. Ryszard Michalak analizuje wybrane problemy związane z procesami formowania i upodmiotowienia ruchu antyislamskiego w państwach nordyckich – Danii, Norwegii, Szwecji i Finlandii, a w podsumowaniu przedstawia kilka scenariuszy od-

noszące się do jego przyszłości. O ruchach antyislamskich pisze również Jarosław Macała, który skupia się na genezie, przywództwie, bazie społecznej oraz metodach działania inicjatywy PEGIDA na tle głównych założeń ruchów protestu. Małgorzata Świder przybliży ruch pokojowy w RFN powstały pod koniec lat 70., a skierowany przeciwko uchwale w sprawie rozmieszczenia pocisków nuklearnych w pięciu państwach Europy Zachodniej. Autorka analizuje wpływ ruchu na życie społeczne, zmiany na niemieckiej scenie politycznej, a także kontrowersje wokół niego. Artykuł Piotra Andrzejewskiego został poświęcony współczesnemu populizmowi na przykładzie Austrii. Autor skoncentrował się na postaci Jörga Haidera i kierowanej przez niego partii *Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ)*. Przemysław Sopoćko z kolei prezentuje celtycki etnocentryzm, podkreślając kluczową rolę Tony'ego Blaira i prowadzonej przez niego polityki jako katalizatora rozwoju ugrupowań odwołujących się do tej idei. Wioletta Husar przedstawia *Assemblea Nacional Catalana (ANC)* jako stowarzyszenie obywateli utworzone dla poparcia dążeń niepodległościowych wspólnoty autonomicznej Katalonii. Przybliży podstawowe założenia, strukturę organizacyjną i działalność ANC na rzecz niezależności Katalonii. Rozważania Marcina Pomarańskiego koncentrują się natomiast na współczesnym secesjonizmie plemiennym w USA. Autor odwołuje się do dwóch projektów: Republiki Lakockiej i wolnego państwa Hawajów.

Trzecia część publikacji składa się z siedmiu artykułów, w których przedstawiono nowe ruchy społeczne funkcjonujące w Polsce. Rozważania otwiera tekst Jana Ryszarda Sielezina, który analizuje *casus* „Solidarności” i wskazuje na kontrowersje związane m.in. z postrzeganiem ruchu związkowego w systemie politycznym PRL oraz proponowanymi projektami reform. Aneta Wojtanowicz skupia się na polskim aspekcie ruchu alterglobalistycznego w warunkach globalizacji. Wskazuje ruchy zaliczane do polskiego nurtu alterglobalistycznego, a także główne formy ich aktywności. Dwa kolejne artykuły dotyczą Komitetu Obrony Demokracji oraz jego roli społecznej i politycznej. Agnieszka Demczuk prezentuje te kwestie na tle kryzysu konstytucyjnego w Polsce, chcąc odpowiedzieć na pytanie o trwałość i dalsze formy działalności tej inicjatywy. Punktem wyjścia dla rozważań Róży Szafranek jest koncepcja społeczeństwa liberalnego w ujęciu Richarda Rorty'ego – w tym kontekście autorka ukazuje strategię kreowania medialnego wizerunku Komitetu Obrony Demokracji. Krzysztof Łabędź przedstawia ruchy miejskie funkcjonujące w Krakowie. Stara się udzielić odpowiedzi na pytanie, czy takie inicjatywy można uznać za nowe ruchy społeczne, oraz wskazuje na konsekwencje ich instytucjonalizacji i upolitycznienia. Z kolei Rafał Leśniczak analizuje prasowy wizerunek pacyfizmu na łamach tygo-

dników „Polityka” i „Newsweek Polska”. W konkluzji stwierdza, że jest on zbieżny z istotą tego ruchu prezentowaną w środowiskach politologicznych. Wskazuje również, iż wieloaspektowe ujęcia pacyfizmu w prasie oddają jego złożoność. Tę część publikacji zamyka artykuł Agnieszki Zaręby dotyczący poglądów antyimigranckich jako bazy nowego ruchu politycznego w Polsce.

Wyrażamy nadzieję, że wysiłek badawczy autorów znacząco wzbogaci dyskurs na temat roli i znaczenia nowych ruchów społecznych we współczesnym świecie, a także skłoni czytelników, aby sięgnęli po inne publikacje dotyczące współczesnych ruchów politycznych, które ukazały się w ramach serii wydawniczej Ruchy Społeczne i Polityczne, przygotowywanej od lat z inicjatywy pracowników Zakładu Ruchów Politycznych Wydziału Politologii UMCS.

*Maria Marczevska-Rytko
Dorota Maj*